

Östergötlands Hembygdsblad

Våren på väg?

ÖSTERGÖTLANDS HEMBYGDSBLAD

Utkommer med fyra nummer per år och ges ut av Östergötlands Hembygdsförbund, till vilket 96 föreningar med ca 21 500 medlemmar är anslutna.

Ansvarig utgivare

Denny Lawrot (förbundsordförande)
Sankta Marias Väg 252, 612 93 Finspång
Tel: 0122-201 88, mobil: 0708-12 06 00
denny.lawrot@centerpartiet.se

Redaktionsgrupp

Jesper Ström
Östergötlands Hembygdsförbunds kansli
Tellbovägen 14, 585 64 Linghem
Tel: 076-103 11 39
ostergotland@hembygd.se

Bengt Björner
Brunneby, 597 94 Åtvidaberg
Tel: 0120- 601 71
bengt.bjorner@telia.com

Fredrik Häger
Tel: 0721- 67 13 54
carlingtonlot@gmail.com

Prenumeration

100: -/år. Insättes på bankgiro 475 – 9700 eller plusgirokonto 89 881–7

Annonspriser

1/1 sida 1200:-
1/2 sida 600:-
1/4 sida 400:-

Annonskontakt

Jesper Ström, 076-103 11 39
ostergotland@hembygd.se

Utkommer

omkring 15/3, 15/6, 15/9, 15/12

Manusstopp

15/2, 15/5, 15/8, 15/11

Östergötlands Hembygdsförbunds Kansli

Tellbovägen 14, 585 64 Linghem
Tel: 076-103 11 39
ostergotland@hembygd.se
www.hembygd.se/ostergotland

INNEHÅLL:

Ordföranden har ordet	sid 3
Hembygdskonsulenter intog Mariestad	3
Kulin och hans föräldrar	5
Januarikonferensen 2013	7
'Härtill är jag nödd och tvungen'	9
Bröllopsupptåg – kryckgänge!	10
Taket – en huvudsak	11
Norrköpings biografhistoria	13
Andra Röks-och Svanshalsminnen	14
Dosmakaren i Vårdsberg	15

Omslagsbild

Isformationer Borghamn

Foto: Fredrik Häger

Välkommen med bidrag och foton. Materialet skickas till kansliet. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera texter och bilder.

Tryck

Mjölby Tryckeri
Upplaga 1 100 ex
ISSN 1102-5557

Ordföranden har ordet

Så var det dags igen för några rader från mig. På annat håll i tidningen hittar ni ett reportage från januarikonferensen på Länsmuseet. Jag tycker för min del att det blev en väldigt intressant dag. Som vanligt välbesökt av positiva och glada representanter för hembygdsrörelsen.

En fråga jag tog upp där vill jag gärna upprepa här så att det når alla föreningar: Jag har många gånger framhållit att en stor fördel med de s.k. Leader-projekten, som ger EU-medel till Landsbygdsutveckling, är att det sätter ett pris på det ideella arbetet. Något som aldrig gjorts tidigare. Alla hembygdsföreningar har fått ett brev från Riksförbundet där man ber er notera den ideella tiden ni lägger ner i er förening. Jag kan tänka mig att en och annan kan tycka att ”vi har väl nog med arbete ändå”. Men det här är en uppgift vi kan ha stor nytta av på alla nivåer. Genom att förbundet har tillgång till en trovärdig uppskattning av det ideella arbetet kan detta användas vid kontakter med statliga myndigheter och politiker. Förbundet har visserligen redan bra kontakter, men en kartläggning om det ideella arbetets omfattning ger ytterligare bra argument för satsningar på kulturarvet. Motsvarande värde har det naturligtvis för förbundet på regional nivå i våra kontakter med myndigheter och företag. Även ni själva kommer att ha nytta av denna statistik i kontakterna med era hemkommuner. Så snälla ni, utse någon ansvarig att sköta redovisningen av ideella timmar. Det kommer vi alla ha nytta av!

En annan fråga jag lyfte vid januarikonferensen var Riksstämman 2014. Vi har inlett planeringen av detta och ni kommer att löpande få information om läget. Ni som har varit med på förbundsstämmor känner säkert till att dessa avslutas med Hembygdsresor där stämmobesökarna ges tillfälle att se historiskt intressanta eller natursköna delar av länet. Vi undrar nu: vill några hembygdsföreningar, på entreprenad, ta på sig att arrangera en sådan resa? Workshopen vi genomförde när vi möttes i Kisa visade ju att det finns gott om goda idéer hos er.

En uppgift jag glömde att nämna på januarikonferensen var att vår stämma hålls lördagen den 27 april med Vreta Kloster Hembygdsförening som värd. Vi ses där, hoppas jag!

Denny Lawrot

*Denny Lawrot
ordförande*

Hembygdskonsulenter intog Mariestad

I februari varje år arrangerar Sveriges Hembygdsförbund en konsulentträff för alla regionala hembygdsförbund. Årets sammankomst hölls 7-8/2 på Hantverkslaboratoriet i Mariestad vid Vänerens sydöstra kust, där ett 20-tal konsulenter och kanslisterna från hela landet samlades för idéutbyten, allmän information och spännande studiebesök.

På gång i riksförbundet

Sveriges Hembygdsförbunds generalsekreterare Jan Nordwall informerade bl.a. om ett kommande projekt i kultursamverkansmodellens anda: SHF har ansökt om pengar från Kulturrådet i syfte att stärka samarbetet mellan ideella och professionella krafter. Aktiviteter och utbildningar är receptet för såväl hembygdskonsulenter som museipedagoger och ideella representanter, gärna på plats ute hos hembygdsföreningarna. ”Ett projekt museerna inte kan tacka nej till”, hoppas Jan Nordwall.

Trots att 100-årsjubileet är ett par år avlagset, ligger SHF inte på latsidan inför det stora firandet. Planering

och diskussioner är redan nu igång med stora förhoppningar på att föreningarna ser detta som en chans till nya avstamp inom sin verksamhet, och gärna med folkrörelseperspektivet i centrum.

Databasen Bygdeband är som bekant på väg att övertas av SHF, som nu har tagit fram ett nytt föreningsavtal som ska ersätta alla tidigare avtal. Avsikten är att det ska vara kostnadsfritt för föreningar som är anslutna till SHF att använda Bygdeband. Budskapet till alla föreningar är att ha tålamod: de som redan arbetar i databasen rekommenderas att fortsätta som tidigare tills de nya avtalen kommer i mars, även på hemsidan. Och de som ännu

väntar på att få tillgång till Bygdeband får rådet att fortsätta förbereda med digitaliseringen av dokument, bilder och texter.

Full aktivitet i hantverkstäderna

Mellan sittningarna så guidades konsulenterna runt i verkstäderna av Hantverkslaboratoriets kommunikatör Christina Persson. Det är Institutionen för Kulturvård vid Göteborgs Universitet som står bakom Hantverkslaboratoriet, och dess hantverksskola heter Dacapo. Skolan är unik i att ha en utbildning på universitetsnivå i både bygghantverk, trädgårdens hantverk och design samt landskapsvård. Det är alltså fullt möjligt att både ta magisterexamen och doktorera i dessa ämnen. Mer finns att läsa på www.conservation.gu.se. Christina Persson uttryckte även en önskan att få samarbeta med hembygdsföreningar, som ju utgör idealiska studieobjekt.

Trähantverkstäderna påminde slående om träslöjdssalar från högstadiet, där elever ihärdigt snickeriarbetade med dörrar, fönster och skåp. Målerisalar fanns en trappa upp. Där var det lika full fart med renoverings- och färgskaleteknik av både väggar, dörrar och karmar.

Christina Persson visar upp Hantverksskolans elevers färdigheter i timmerstugetillverkning.

En kort promenad bort från Hantverkslaboratoriets huvudkvarter ligger Murhuset – en delad lokal för kurserna i murning och timmerstugetillverkning. Bland skottkärror fulla med material och verktyg jobbade eleverna fortfarande sent på eftermiddagen. En av dem berättade entusiastiskt att det faktiskt ser ljus ut på jobbfronten för utexaminerade murare. Luften var fuktig av ångor från murbruk som slevades upp på orangeröda tegelstenar som i sin tur formade eldstäder. Även fasadputsteknik är en viktig del av utbildningen.

I lokalen vägg i vägg med murarsalen var doftkontrasten markant. Den kraftiga men behagliga lukten av kåda och nybearbetat trävirke från ett flertal blivande timmerstugor fyllde luften. Eleverna här hade dock hun-

nit gå hem för dagen, men drivor av träflisor på golvet bland enstaka kvarlämnade yxor och stämjärn visade tydliga spår av deras flit.

Biosfärområden – ännu en samarbetspartner?

Konsulenterna fick avslutningsvis en lektion i biosfärområdeskunskap. FN:s samarbetsorgan Unesco har ett program för hållbar utveckling utifrån helhetssyn och lokalt perspektiv. MAB-programmet, som det heter, vill uppmuntra till tvärvetenskaplig forskning, demonstration av goda exempel lokalt samt utbildning i uthållig kultur- och naturresursförvaltning. I Sverige finns fem biosfärområden, och ett av dessa är Vänerskärgråden med Kinnekulle, vars säte är i Mariestad.

Viktoria Hallberg, SHF, utvecklar Ove Ringsbys lektion om biosfärområden.

Ove Ringsby, projektledare i Ekoturistdestination, visade att ett biosfärområde kan vara ännu en i raden av ytterst intressanta samarbetspartner för hembygdsrörelsen. Deras projekt i form av cykelleder, vandringsleder och samverkansavtal med över tjugo s.k. "Gröna turismföretag" är imponerande. Mycket mer finns att lära sig och inspireras av på hemsidorna www.biosfaromrade.org och www.vanerkulle.org.

Text: Jesper Ström.

Foton: Jesper Ström, Gunnar Häger.

Konsulenter från hela landet träffades i Mariestad.

Kulin och hans föräldrar

I begynnelsen omslöt Sjöstugan och Öna av Lickasjön och träskmarker. Här bodde två torparfamiljer i relativ välmåga får man hoppas, tack vare lite boskap, bröd, potatis och framför allt fiske. Torpen var belägna på Bölnorps ägor; ca en mil nordöst om Borensberg

Under 1700-talets senare del började Sveriges befolkning att öka i antal och det innebar behov av odlingsbar jord. Antalet torp och backstugor ökade kraftigt under 1800-talets första hälft, fram till dess att möjligheten till utvandring förbättrats och industrin expanderat under slutet av 1800-talet. De flesta backstugor, som byggdes under 1800-talet fram till 1870, var nästan alla försvunna omkring sekelskiftet 1900.

Låt oss då se hur villkoren var för en torparfamilj: Under 1800-talets första år har en ny stuga redovisats i husförhörslängderna i Kristbergs socken. Vid Sjöstugan uppförs en backstuga, Nya eller Lilla Sjöstugan. Där bodde Jonas Samuelsson, f 1756, och hans hustru Britta Olofsdotter, f 1760. De kom hit 1806. En dräng, Johan Jonsson, f 1803, kom hit 1821. Britta Olofsdotter avled 1821 och änkemannen Jonas Samuelsson avled 1823.

Johan Jonsson ingick 1825 äktenskap med Maja Nilsdotter, f 1804. Den 24/9 föddes deras första barn, Anders Fredric. Det är hans öde vi ska följa fram till 1911. 1829 flyttade Johan Jonsson med familj till en nyuppförd stuga några hundra meter nordväst om Lilla Sjöstugan. Med detta var torpet Kullen etablerat. Samtidigt flyttade familjen från Kristberg till Brunneby socken, från Bölnorps ägor till Licka ägor.

Det är svårt att nu klarlägga hur mycket ägarna till Licka var engagerade i arbetet men ägaren eller ägarna måste i varje fall ha givit tillstånd till bildandet av torpet. Det finns all anledning att utgå ifrån att Jonas Jonsson utfört det mesta av arbetet och att han påbörjat arbetet och att han påbörjat detsamma redan i mitten av 1820-talet. Torpet bestod av ytterligare två byggnader, en mindre ladugård med höskulle och redskapsbod samt en större loge med ett mindre utrymme för djur av något slag. Gränsen mot Bölnorp drogs i en rak linje från Jullerudden ned till Lickasjön, detta bör ha varit slutfört senast i samband med att torpet Säfvar bildades år 1871. Sjölyckan där Lilla Sjöstugan legat kom att tillhöra Licka ägor.

Ovanstående är vad som hände under Johan Jonssons tid vid Kullen. Hur mycket mark som var uppodlad är svårt att säga men det måste ha varit ett fåtal tunnland. Det var höjderna som kunde odlas, sjön gick vid högvatten upp ända till Kullen så sent som under 1880-talet.

Johan och Maja Stina hade 1840 sex barn, Anders Fredric, f 1825, Johan Carl, f 1828, Maria, f 1831, Stina, f 1833, Johanna, f 1837 och Per August, f 1840.

År 1842 drabbades familjen mycket hårt. Fadern avled, troligen 29/9. Det är svårt att tyda siffrorna i husförhörslängden. Per August dör redan den 18/9 och den 19/9 avlider Johan Carl. Först nu anger prästen att äldsta sonen är sjuklig, går med kryckor. Han anger också att Maja Stina är fattig efter makens död. Och det kan man förstå efter det som hänt familjen. Prästen anger inte någon dödsorsak. Smittsam sjukdom, kan man förmoda.

Hur skulle det nu gå för den svårt drabbade familjen med många barn och utan familjeförsörjare? Makarnas sista barn föddes en månad efter katastrofen, Gustaf Adolph, f 5/11 1842. Skulle barnen auktioneras ut till olika bönder? Så skedde dock inte. Familjen bodde kvar vid Kullen under 1843. Under tiden uppfördes en ryggåsstuga vid utfarten från Licka. Prästen kallar stugan för Grinden. Det var en timrad ryggåsstuga utan vind och bestående av endast ett relativt stort rum. Den öppna spisen var placerad i mitten av den ena långväggen. Dörren var placerad något till höger på den andra långväggen och till vänster fanns ett mindre fönster. I övrigt fanns ett gavelfönster men jag är osäker på om det fanns ett fönster på den andra gaveln.

Timmerstugan vid kullen, nybyggd och inflyttningsklar år 1829. Brädfoder på norra gaveln och östra sidan fram till förstukvistens är av senare datum. Foto omkr. 1932.

Dörren var låg så att en vuxen person måste böja sig ned för att gå in i stugan. Väl inne i stugan var takhöjden inget problem. Takhöjden ökade successivt på grund av att det saknades innertak. Yttertaket var täckt av torv. I detta hus flyttade familjen in någon gång under slutet av 1843 eller början av 1844. Under 1844 flyttade en ny torpare in vid Kullen.

Hur kunde nu detta genomföras? Socknen torde ha medverkat och markägaren måste ha medverkat genom att upplåta mark. De två bönderna vid Licka utgår jag ifrån att de var arrendatorer. Ägare till Licka anges inte förrän i husförhörslängden 1851-1855. Där uppges "Äges till Ljungs Säteri". Vid den här tiden hade torpet Jakobsberg och backstugorna Lillebo och Lilla Lillebo överförts till Licka från Perstorps ägor. Det ligger nära till hands att tro att detta genomförts av Ljungs säteri. Samtidigt flyttades sockengränsen 1869 efter en lantmä-

teriförrättning.

Det här innebar att Maja Stina Nilsdotter kunde leva med en sammanhållen familj. Äldsta dottern, Britta Maria Jonsdotter, flyttade till Ljungs socken 1846. Hon var då 13 år och det var nog normalt att börja arbeta som lillpiga i den åldern. Stina Maria Jonsdotter flyttade 1850 till Linköping. Hon var då 17 år. Johanna Jonsdotter flyttade till St Lars församling 1853.

Äldste sonen, Anders Fredrik Jaensson, ingick äktenskap med Anna Stina Nilsdotter, f 1824.

Härefter kallar jag Anders Fredrik för Kulin, därför att det var det efternamn han själv uppgav och det namn grannarna använde. Man kan undra varför prästen inte accepterade detta. Det var under 1800-talet lätt att få farsnamnet ersatt av ett efternamn. Kanske hade han inte talat med prästen om efternamnet.

Kulin och hans hustru fick två söner, Johan Fredrik, f 1852, och Carl Alfred, f 1855. Kulin och hans familj bodde även de i stugan Grinden. "Till hus" som prästen skriver. Äldsta sonen Karl Alfred avlider 28/11 1858. De får ytterligare en son, Gustaf Thure, f 1859, och en dotter, Sigrid Vilhelmina, f 1864.

År 1861 flyttade änkan Maja Stina Nilsdotter till Ljungs socken tillsammans med sonen Gustaf Adolf. Fattighjon konstaterar prästen. Det var inga större förändringar inom familjen som kan avläsas i husförhörlängden under senare delen av 1800-talet, med undantag av att barnen i tonåren flyttade hemifrån. August Thure flyttade till Kristberg 1879 och Sigrid Vilhelmina till Ljung 1881.

Av församlingsboken 1905-1920. framgår att Kulin och hans hustru fortfarande bodde i Ryggåsstugan Grinden fram till 1911, då makarna flyttade till ålderdomshemmet i Husbyfjöl. De avled båda år 1912, han den 10/2 och hon den 2/5.

Anmärkningsvärt är att prästerna aldrig uppgav att Kulin var fattig samtidigt som de aldrig uppgav något yrke. Man har därför anledning tro att Kulin i viss mån var arbetsför. Förmodligen var det ett ben som inte fungerade, han gick med kryckor. Det finns inga uppgifter på vad sätt han blev ofärdig. 1842 uppgav prästen att han var sjuklig, den uppgiften har inte upprepats därefter. Han var kanske en frisk och stark människa utöver sitt handikapp. Jag har någon gång hört att Kulin uppgivit att han mätt djupet på Lickasjön. Det var nog min mamma som berättade det. Det kan tyda på att han sysslat med fiske.

Hur var det med barnens skolgång? Enligt 1842 års folkskolestadga skulle det finnas skolor för alla barn i socknen. Det tog emellertid lång tid att genomföra reformen. Det fanns ingen skolplikt för barn att gå i skola men det var en plikt för socknen att tillhandahålla skola

och utbildad lärare

Genom att jag vet att barnen söder om Lickasjön under början av 1900-talet gick i folkskolan vid Torget på Klasbäcks ägor, så har jag tittat på husförhörlängderna i Ljungs socken under mitten av 1800-talet. Först 1861 redovisas Skolhuset vid Torget på Klasbäcks ägor och skolläraren Alfred Johansson, f 1838. Han kom hit 1861 och flyttade härifrån 1862. Och därefter började Per August Mörner, f 1840, som lärare vid Torgets folkskola.

Man kan av detta dra slutsatsen att Kulin och hans syskon inte fick någon folkskoleundervisning medan det är mycket möjligt att hans barn fick undervisning vid Torgets folkskola.

Hur kan jag då veta var Lilla Sjöstugan var belägen? Min pappa berättade att han på 20-talet plöjde på den övre delen av Sjölyckan, där berggrund gick i dagen och där det fanns en liten dunge av lövträd. Han upptäckte då rester av tegel. Hans kommentar var att där har nog en stuga stått. Mera visste han inte. Detta tillsammans med uppgifterna i husförhörlängderna talar för att stugan legat där och att den f d drängen därifrån haft en bra utgångspunkt för att förbereda uppbyggnaden av torpet Kullen.

Beträffande Kulin har jag hört berättelser från min mamma som många gånger berättade om Kulin på ett positivt sätt. Hon var 17 år när Kulin avled. Hon kallade inte ryggåsstugan för Grinden. Hon kallade stugan för Marsestugan. Det var nämligen så att efter Kulin flyttade skraddare Mars och hans hustru in i stugan. Oskar Fredrik Mars avled 1916 och hans hustru avled år 1917. Min mamma vakade vid mor Mars dödsbädd.

Någon undrar kanske över nödbostadens, Grindens, fortsatta öde. Ja, under juni månad 1919 flyttade jordbruksarbetaren Ernst Albin Johansson in i stugan tillsammans med hustrun Emma Carolina och två barn. Familjen flyttade därifrån under maj månad 1920.

Smeden Karl Olsson och hustrun Hilda Viktoria flyttade in i Grindstugan 29/12 1921 tillsammans med ett barn. Familjen flyttade från stugan 5/2 1923. Därefter har ingen varit folkbokförd i stugan.

När jag år 1941 tittade in i stugan var all inredning borta med undantag av spishällen. Dörren var borta men taket var intakt. Något år senare var stugan borta.

Text och bild: Ingvar Karlsson, Västerås

Grindstugan vid Licka, även kallad Marsestugan. Mor Mars till höger vid bordet. Kvinnan till vänster är okänd.

Januarikonferensen 2013

Hembygdsförbundets årliga januarikonferens ägde rum på Östergötlands Museum och lockade över 70 deltagare från 37 olika hembygdsföreningar runtom i länet.

Museichefen debuterade

– Den sjunde januari flyttade jag från Kristianstad i Skåne hit till Östergötland, säger Östergötlands Museums nya chef Olof Hermelin när han inviger januarikonferensen.

Han har en bakgrund inom hembygdsrörelsen i Skåne där han bland annat arbetade med att ta fram vård- och underhållsplaner för hembygdsföreningarnas hus.

– Resultatet av detta visar att hembygds-

föreningarna sköter sina hus bra. Några av föreningarna hade oturen att vara inhysta i hus som kommunen äger. De husen hade flest brister, säger Olof Hermelin.

Som nyinflyttad i Linköping har han gjort en väsentlig upptäckt.

– Häromdagen skulle jag lämna min bil till en verkstad. Den låg i utkanten av Linköping och när jag frågade hur jag skulle gå till Östergötlands Museum var det bara en av fyra som kunde svara på frågan. Östergötlands Museum måste synas bättre, konstaterar Olof Hermelin.

Statistik på ideella timmar

När Olof Hermelin har berättat om museets vårprogram kliver Östergötlands Hembygdsförbunds ordförande Denny Lawrot upp på scenen.

– I dagarna har ni fått ett brev från Sveriges Hembygdsförbund. Det handlar om ideellt arbete och statistik. När man bläddrar i det här, kan man kanske bli lite förskräckt och undra varför alla ideella arbetstimmar ska bokföras.

Denny Lawrot visar upp papperen och fortsätter.

– Det här är ett led i att lyfta fram det civila samhället. I Leader-projekten värderar man det ideella arbetet i pengar. Riksförbundet vill räkna fram värdet av den svenska hembygdsrörelsens arbete.

Tanken är att varje hembygdsförening under året skall summera antalet arbetstimmar som de har lagt ned på sin verksamhet. Siffrorna skall de skicka till Sveriges Hembygdsförbund efter årsskiftet. Med materialet vill Sveriges Hembygdsförbund stärka den svenska hem-

Östergötlands Museums nya chef Olof Hermelin presenterade sig för länets hembygdsrörelse.

bygdsrörelsens förhandlingsposition gentemot beslutsfattare och bidragsgivare.

Röda stugor

Ralph Edenheim är kulturhistoriker och har specialiserat sig på färgsättning av gamla byggnader. Han berättar att färgens främsta funktion var att uttrycka något. Det karaktäristiska svenska sättet att måla hus röda uppkom i slutet av 1800-talet. Vid den tiden var rödfärgen ljusare. Men från 1950-talet blev färgtonen mörkare. Ralph Edenheim säger att många svenska hus är målade med fel färg. Han visar exempel på hus som är helt vita.

– Egentligen ska de vara både gula och vita som de var på 1700-talet. Originalfärgen behövs för att framhäva den diskreta arkitekturen som hörde den tiden till.

Byggnadsvård

Anita Löfgren Ek visar bilder från det gångna verksamhetsåret. Hon är byggnadsvårdsantikvarie på Östergötlands Museum och sammanfattar Hus med historia-projektet som avslutades 2012. Inom ramen för projektet besökte hon flera hembygdsgårdar där hon upprättade byggnadsvårdsplaner. Anita Löfgren Ek berättar om de problem som hon mötte under sina besök och jämför dem med hur det går till i de populära TV-programmen.

– Martin Timell och Ernst Kirchsteiger får allt att låta så enkelt.

Kulturarvet tillhör alla

Edna Eriksson är projektledare på Sveriges Hembygdsförbund. Hon har blivit inbjuden för att prata om kulturarvet och toleransen.

– Man brukar resonera så att hembygd bara är något som har en geografisk prägel. I dag blir det resonemang-
et konfliktfyllt. Vilken kultur är egentligen rätt?

Hon ger exempel från sitt eget liv.

– Min släkt hade sina rötter i trakterna runt Enköping under flera generationer.

Men när min far flyttade till Mexico efter sina studier,

Edna Eriksson från Sveriges Hembygdsförbund fick en present av Denny Lawrot.

träffade han en infödd kvinna och jag blev resultatet av den resan.

Hon menar att kultur är alla de berättelser och spår som människor lämnar efter sig. I spåren efter människorna uppstår nyfikenheten.

– Jag står lika förundrad inför Torsby kyrka som inför Cheopspyramiden i Egypten

Edna Eriksson anser inte att kulturarvet kan ägas. Det människor lämnar ifrån sig är en gåva som resten av mänskligheten kan ta del av. Hon är främmande för att prata om genuina nationella kulturer. De svenska nationsgränserna har varit rörliga genom historien, vilket innebär att kulturen har påverkats utifrån.

Hembygden är en person

Edna Eriksson anser att hembygden inte enbart behöver vara en geografisk plats på kartan. Hon känner hemvist i tankarna som Tage Danielsson, Olof Palme och Dag Hammarsköld förmedlade.

– Det är alldeles naturligt att en ursprungsindian av kvinnligt kön från Mexico, uppvuxen i en förort i Stockholm, kan ha tre döda svenska män som förebilder, poängterar Edna Eriksson.

Hon säger att de personer som vi känner gemenskap med och välkomnande till, inte har något med kön, utse-

ende eller ursprung att göra. Det har att göra med vilka berättelser de förmedlar. Därför är det viktigt att ta tillvara på de lokala berättelserna.

– En väl berättad händelse från en plats på jorden kan verka häpnadsväckande och spännande i händerna på en person som aldrig har satt sin fot där.

Text och bild: Fredrik Häger

Den 26 januari höll Östergötlands Hembygdsförbund sin januarikonferens i Östergötlands Museum.

GRUNDFÖRSÄKRINGEN

Grundförsäkringen omfattar ansvars-, förmögenhetsbrotts-, rättsskydds- och olycksfallsförsäkring.

ANSVAR omfattar all normal verksamhet som föreningen bedriver och omfattar även skadeståndsanspråk som har samband med föreningen och dess förvaltning.

FÖRMÖGENHETSBROTT omfattar brott såsom förskingring, trolöshet mot huvudman, bedrägeri, stöld eller snatteri som anställd eller förtroendevald eller styrelsevald funktionär gjort sig skyldig till gentemot föreningen.

RÄTTSSKYDD omfattar all normal verksamhet som bedrivs inom föreningen och betalar ombuds- och rättegångskostnader vid tvist i domstol. Försäkringen ersätter inte arbetstvister.

OLYCKSFALL omfattar person som under uppdrag för föreningen, regionalt hembygdsförbund eller Sveriges Hembygdsförbund drabbas av olycksfallsskada under sammankomster, kurser, verksamhet och under därmed förenad resa samt för deltagare vid föreningens **egna** arrangemang. Försäkringen omfattar **inte** personer som är anställda av föreningen eller anlitas från företag.

Grundförsäkringen förutsätter att föreningen är medlem i Sveriges Hembygdsförbund.

SE ÖVER ERT FÖRSÄKRINGSBEHOV!

Hembygdsförsäkringen,

Östra Långgatan 30A, 432 41 Varberg

hembygdsforsakringen@hembygd.se | 0200-22 00 55

HEMBYGDSFÖRSÄKRINGEN

”Härtill är jag nödd och tvungen”

I år är det jämnt 500 år sedan Linköpings stifts siste katolske biskop tillträdde sitt ämbete och nu ska han firas. Det kommer att ske under hela 2013 med bl a föreläsningar, utflykter till biskopens gods, utställningar, middagar och en resa i Braskens fotspår till Polen. Det ges ut en Brask-bok med många spännande artiklar. Museer, stiftet och ideella föreningar arbetar tillsammans.

Hans Brask var biskop i Linköpings stift 1513–1527 och en av landets då mäktigaste män. Han föddes 1464, som son till Linköpings borgmästare. Skolgången inledde i Skara och fortsatte sedan i Greifswald och Rostock för att avslutas 1504 då han blir doktor i kanonisk rätt i Rom. Han var kansler åt biskop Henrik Tidemansson, domprost i Linköping och skötte stiftet åt biskop Hemming Gadh innan han själv blev biskop. Han hade en gedigen internationell utbildning och en lång karriär bakom sig när han tillträdde ämbetet.

Biskop Brask står som levande docka på Linköpings Slotts- och Domkyrkomuseum.

Bildmontage:
Christina Blomqvist.

”Härtill är jag nödd och tvungen” eller ”Til thenna besegling är jach nödd och twingat” så ska det ha stått på den lapp som Hans Brask sägs ha stoppat in i sitt sigill när riksrådet 1517 beslutade att avsätta ärkebiskopen. Denna så kallade brasklapp ska ha räddat Brask från Stockholms blodbad 1520. Historien har följt med in i nutid, såväl ”härtill är jag nödd och tvungen” som ”brasklapp” är begrepp som används och är levande än idag.

Hans Brask är en av de färgstarkaste personer som bott på Linköpings slott som då inte var slott utan en befäst biskopsgård. Han var den siste, store katolske kyrkopolitiker i vårt land, konservativ av princip samt konsekvent och orubblig. Han levde vid den dramatiska tid när historien svängde, Sverige förändrades i grunden och det moderna Sverige grundades. Det var avsättningar, krig och blodbad. Kalmarunionen upplöstes, reformationen genomdrevs och svenskarna blev lutheraner. Kungen blev kyrkans överhuvud och kunde därmed tömma kyrkorna på rikedomar. Silverföremål och kyr-

klockor smältes ner för att betala staten krigsskulder. Val-kungadömet försvann. Mitt i denna historiska malström hittar vi Brask, en politiker, kyrkoledare, godsherre, industriman, visionär och jurist.

En industriman som drev koppargruva i Åtvidaberg, saltsjuderi i Rönö, tryckeri i Söderköping och planerade ett pappersbruk i Tannefors. Han hade planer för en kanal förbi Norsholm ner till Söderköping – en medeltida Göta kanal. Brask ägnade sig åt bön, reste, byggde, skrev brev och satte sitt sigill – med eller utan brasklapp. Hans intressen var många: saltframställning, antiluthersk litteratur, lagböcker, mat, boktryckning, historiska krönikor, urkunder och mycket annat.

Efter riksdagen i Västerås 1527 kom Brask på kant med kung Gustav Vasa och flydde till Polen i samband med en visitationsresa till Gotland. Redan innan detta skedde hade Gustav Vasa lagt beslag på hans gård Munkeboda/Noor vid Norsholm. När flykten var ett faktum konfiskerades den befästa biskopsgården i Linköping som därmed kom att förvandlas till Linköpings slott. Brask avled elva år senare, den 30 juli 1538 i Cistercienserklostret i Landa Łąd i Poznań, Polen.

*Christina Blomqvist, Projektledare
Jubileumskommittén.
www.brask2013.se*

Vadstena biskopshus byggt 1473 är bevarat i prästgårdens trädgård. Foto: Eva Modén.

Bröllopsupptåg – kryckgänge!

I höstas gick det ut ett webbupprop från Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg att samla in och dokumentera upptåg och traditioner i samband med firandet av bröllop. På webbsidan www.sofi.se/bröllop kan uppropet hittas. Detta vidarebefordrades även till länets hembygdsföreningar och nedan följer svaret från Tryserums Hembygdsförening.

Enligt muntliga uppgifter bland våra medelålders och äldre medlemmar var kryckgänge en vanlig företeelse i trakten åtminstone fram till och med 1980-talet. Samma sed förekom åtminstone på 1950-talet i min hemsöcken, Skirö, i nuvarande Vetlanda kommun, Jönköpings län. Hos mig kallades det, vad jag minns, björkdragning. Så här gick kryckgänge till i Tryserum:

I samband med lysning – det tillämnade äktenskapet utlystes i kyrkan tre söndagar i rad – brukade det ibland ordnas lysningskaffe i kontrahenternas hem, dvs. i regel där de bodde med föräldrarna. De flesta här i Tryserum hade lysningskaffet i en bygdegård. Lysningsannons med inbjudan sattes ut i tidningen.

Kvällen före lysningen brukade traktens unga män, vänner och grannar till endera i paret samlas, väl försedda med spirituosa, vid en lämplig björk. En sådan björk kunde vara uppåt 40 cm i stamdiameter och stammen skulle vara grenad i en klyka. Under stim och stoj och skålar fälldes björken. I god tid till kaffet dagen därpå släpades och bars björken av ungdomarna fram till gården med lysningskaffet. På klykan satt en spelman

och trakterade fiol eller dragspel. Rotänden drogs upp på verandan, varefter ungdomarna med spelman i spetsen bjöds in till kalaset.

Om kaffet serverades långt från den plats där man fällde björken, transporterades den med lastbil eller traktor, åtminstone efter mitten av 1900-talet. Björken sågades upp och av virket gjordes en möbel till brudparets hem. Stamklykan blev ofta foten till ett bord eller en piedestal.

Ett av mina intervjuade par har ett vackert trebent salongsbord, vars fot är gjord av deras björk. Skivan kommer från annat håll. Detta par har lånat mig ett foto från björkfällningen, som visar snyggt upplädda ungdomar. Vid kryckgänget var det också dans till en orkester.

I Skirö gick det troligen i stort sett likadant till, men jag vill minnas att man där blockerade dörren och inte tog bort björken förrän man blev bjuden på förtäring. Blev man inte det fick björken ligga kvar.

Sven Bråkenhielm, Tryserums Hbf

Lysningsparet Sture och Birgitta med en tvillingbjörk år 1962 vid Ekhult, Björsäter.
Bild: Sture Eskilsson.

Kryckgänge i Tryserum år 1969. Björken har fällts.
Bild: Sven Bråkenhielm.

Taket – en huvudsak

Hus med Historia 2012 – Vårdsbergs Hbf

Bland det viktigaste på ett hus är taket. Med ett tätt och bra tak kan en byggnad klara sig åtskilliga år utan så mycket underhåll i övrigt. Önskar man hålla såväl hus som tomt i ett prydligt skick behövs emellertid såväl ekonomiska möjligheter som fortlöpande personella insatser.

Vårdsbergs Hembygdsförening har sedan oktober 2009 varit ägare till f d soldattorpet Hagaberg beläget utmed vägen Vårdsberg – Lingham. På fastigheten finns ett bostadshus samt en ladugård med loge.

Husen är välbyggda. Underhållet var dock i flera avseenden eftersatt. En del har man hunnit åtgärda sedan tillträdet, t.ex. ny elinstallation, rödfärgning, målning av fönster mm. Skorstenen som var belagd med eldningsförbud har reparerats av en skicklig murare. Nu är det möjligt att använda både bakugn och samtliga eldstäder. Leader Folkungaland har lämnat ekonomiskt bidrag till arbetet med skorstenen.

Det gamla takteglet plockas ned.

Vid senaste omgången när medel fördelades inom ramen för "Hus med historia" beviljades hembygdsföreningen bidrag till byte av taktegel på torpets bostadshus med 30 000 kr. Det gamla teglet som var tvåkupigt och maskintillverkat var i dåligt skick. Det var svårt att hitta begagnat tegel som hade rätt format att laga med. Nu

fick man möjlighet att byta till nytt.

Budgeten för projektet var ganska snäv. Vid kontroll med en entreprenör skulle arbete och material kosta mellan 60 000 och 70 000 kr. Efter diverse förhandlingar med material-leverantörer fick föreningen en del rabatter som underlättade så att projektet skulle kunna genomföras.

I slutet av september 2012 drog arbetet i gång. Vädret var gynnsamt och arbetet gick därför snabbt och bra. Femton personer deltog med olika uppgifter. Efter avslutat arbete gjorde museets representant slutbesiktning och projektet blev godkänt. Även ekonomin gick ihop. Det virke som behövdes till tegelläkt mm hade föreningsmedlemmar avverkat och förädlad. Arbetet med taket genomfördes under trevliga och gemytliga former. Ibland blev det tillfälle till fikapaus. Det är egentligen fantastiskt vilka möjligheter ideellt arbete med något som intresserar alla, bidrar till skapandet av en positiv social gemenskap.

Bengt Isaksson.

Foton: Vårdsbergs Hembygdsförening

Det nya takteglet på plats.

Made for your voice and your audience

www.crevoice.se

Kvalitetssäkra era guidningar/informationer med Crevoice röstförstärkare, utvecklade av hörselvårdstekniker Torbjörn Pettersson

Crevoice högtalarväst
vikt 1,6 kg

**4125:-
ink moms**

Högtalarväst för upp till 60 åhörare
Räckvidd vid fritt fält upp till c:a 80 m

Crevoice Belt
Vikt 0,3 kg

**2244:-
ink moms**

Röstförstärkare för upp till 30 åhörare
Räckvidd vid fritt fält upp till c:a 40 m

**Väska ingår
värde 250:-**

Crevoice trådlöst
vikt 0,1 kg

**3120:-
ink moms**

Trådlöst sändare - mottagarsystem
Räckvidd vid fritt fält upp till c:a 200 m

Samordnad beställning = Rabatt

Ring eller mejla för mer information

Ni når oss via: tel +46 490 31113 eller e-Mail info@crevoice.se, Crevoice AB, Idrottsgatan 7, 59350 Västervik, Sverige

Vi ger ut böcker!

Ett axprov ur vår tidigare utgivning:

Brevens Bruks hembygdsförening: Brevens Bruk, bruksliv i järnets tecken
Knutby-Faringe-Bladåker hembygdsförening: Bygden som steg ur havet
Fanthyttans bygdeförening: Fanthyttan
Borensbergs hembygdsförening: Från Husbyfjäll till Borensberg
Lima, Rörbäcksnäs och Transtrands hembygdsföreningar: Gränsland
Hafsta byalag: Hafsta genom tiderna
Föreningen Hårdakvarn: Hårdakvarn
Idre hembygdsförening: Idre bygdebok del 1, 2 och 3
Kvistholmsgruppen: Kvistholmskrönika
Ragnarö byalag: Livet i ragnarö
Norra Vi hembygdsförening: Norra Vi
Norra Vi hembygdsförening: Ydrebo
Torpa hembygdsförening: Om Torpa kyrka
Torpa hembygdsförening: Skränor och visor
Reftele hembygdsförening: Reftelebygd
Röks hembygdsförening: Röksminnen
Rök-Svanshals byalag: Svanshalsminnen
Stoby historieförbund: Stoby by
Särna fornminnesförening: Särnmål

Vi erbjuder Dig eller Din förening:

- ✘ hjälp med allt från manus till färdig bok
- ✘ upplagor från 50 ex och uppåt
- ✘ intressanta priser
- ✘ formgivning
- ✘ tryckning
- ✘ handledning

Kontakta oss så får vi diskutera just din situation!

Upplands-Bro Kulturhistoriska förening: Upplands-Bro från då till nu
Birgitta Olsson: Bondeuppror i Skåne
Johan Birath: Brännvin, vatten och bröd. Del 1 och 2
Johan Birath: Ekeby sockenstämmor 1787-1818
Johan Birath: Mordet i Hycklinge
Johan Birath: Mordet i Ljungtorp
Johan Birath: Mordet i Mjölby
Johan Birath: Mordet vid Stjärnesand
Johan Birath: Spöken i Östergötland
Berit och Larseric Fjellman: Dalsland och gränsbygden. Del 1 och 2

Erik Jonsson: De första Ormsjöutvandringarna. Del 1 och 2
Bror Steen: En Parvells minnen från Häggestad Norrgård
Östen Andersson: Fjärdingsman i skärgården
Östen Andersson: Örskar
Rune Andersson: Folket på Rygga by
Tony Hagström: Från bondby till municipalsamhälle (Kisa)
Bengt-Arne Bengtsson: Från Östra stambanan till Ostlänken/Göteborgsbanan
Anders Ejderik och Anders Dahlin: Grövelsjöfjällen, gränslösa fjäll
Sten-Olof Ragnar: Gårdar och stugor i Åsbo
Lennart Nilsson: Gårdarna utmed Lagans strand

Sven Thuri: Historien om Myggsjön
Verner Lindblom och Bengt Råslid: Lexikon, Västergötlands tidiga historia
Bo Werkström: Lunds Timmer AB
Per-Anders Lundh: Mellan Liljeholmen och Somvik
Mona Söderbäck: Mitt Odeshög
Bo Jansson: Mjölby industrihistoria
Gudrun F. Brännberg: Målare i Medelpad
Kajsa Karlsson: Människor, mark och skiften i Knipered under 250 år
Anita Kindstrand: Ordstav och talesätt i Unnarvdsbygd
Rosa Lindeberg och Majken Sörman-Olsson: Rosas bok
Torbjörn Ljungqvist: Rofors
Eva Fagerberg: Sankta Ingrid av Skänninge
Alice Andersson: Skeppsås kyrkogård
Catherine Lagercrantz: Tammis på Österbybruk
Eije Fasth: Tranås hornmusikkår 110 år
Göran Källgård: Vargjakt, emigranter och en drucknad griskulting
Mikael Edberg: Ytterbys gårdar och torp

och många fler ...

Atremi

Axstad Södergård,
0142-171 00

595 94 Mjölby
info@atremi.se

www.atremi.se

Norrköpings biografhistoria

Del 2: Funktionalism och ljudfilm

I Hembygdsbladet nr 4-2012 berättade Ellika Kyndel om stumfilmsepokens biografer i Norrköping. I den andra och sista delen fortsätter hon sin historiska resa, fram till tiden då televisionen bröt fram och lockade alltfler åskådare bort från biosalongerna.

1930 kom det stora genombrottet för den svenska funktionalismen, som presenterades på Stockholmsutställningen samma år. Vid 1930-talets början introducerades också ljudfilmen i Sverige. Dessa två stora förändringar präglade biografernas utveckling fundamentalt. I och med funktionalismen utvecklades en helt självständig biografarkitektur, oberoende av teaterns utseende. Man byggde om salongerna för att få bättre akustik med ljudfilmen samt byggde igen orkesterdikena då de inte längre behövdes.

Grand

Biografen Grand kom att bli Norrköpings sjätte biograf och låg på Drottninggatan 31. Arkitekt var J E Östberg. Huvudentrén täcktes av en baldakin i rostfri plåt och en långsgående grönt skimrande neonslinga, enligt tiden. Huvuddekoren var i teakträ. I foajén fanns nu konditorstånd, reklammonter, garderob samt toaletter. Foajégolvet var försett med Kolmårds marmor och ledde upp till salongens ingång. Salongen hade 500 sittplatser. Man byggde inte längre balkonger, utan lät golvet ha en lutning. Salongens färgton var varm och väggarna var klädda i sammet, vilket lär ha varit bra för akustiken.

Takarmaturen var ritad av biografens arkitekt J E Östberg och bestod av sextiotre armaturer som i sig bestod av över sjuhundra lampor. Ridån hade en dekor utförd av konstnären Thorvald Andersson, elev till Carl Milles. I takets mittsektion fanns en stjärnhimmel som konstnären Gustaf Fäldt hade utformat. Stolar och armatur tillverkades av Nordiska Kompaniet som var störst i landet på biografinredningar. På 1970-talet kom Sandrews med idén att möta konkurrensen från TV, genom att dela upp mindre biografer till flera salonger, så att fler filmer kunde visas samtidigt. Så kom Grand att förvandlas till Grand 1-2-3 och stängdes för gott 1988.

Grand låg på Drottninggatan 31 och var Norrköpings sjätte biograf. Fotograf: Carl Werngren.

Royal

På andra sidan staden, Norra promenaden 102 byggdes biografen Royal år 1937. Nu kunde man sprida biograferna något då staden växt till sig. Biografen var ljus och hade vid entrén stora glasade ytor med gott om plats för filmreklam. På husets vägg framför entrén stod Royal i röd neon. I mitten av entrén fanns biljettkiosken i stål och glas. Därifrån kunde man sedan ta sig in i salongen via två ingångar på vardera sidan av kiosken. I foajén fanns även en inbyggd klädgarderob.

Salongen hade 500 sittplatser och fåtöljerna var klädda med grön sammet. Träarbetet, både i salongen och i foajén, var i mahogny. Belysningen var uteslutande indirekt, enligt tiden. Salongsljuset var riktat mot bioduken genom öppna fickor i taket för att publiken skulle vänja sig vid mörkret. Biografen lades ner 1985 och är idag klädesaffär. Idag finns det inte några synliga spår kvar av Royal.

Funkis-foajén i Aveny på Drottninggatan 64. Fotograf: Anders Kratz

Aveny

Stadens tredje funktionalistiska biograf var Aveny och låg på Drottninggatan 64. I Norrköpings tidningar kan man den 28 augusti 1940 läsa: "Den är mycket funkis-baserad och alltså ändamålsenlig, men man har inte för det glömt bort andra detaljer. Inredning och arkitektur präglas av en lugn och sober elegans som ställer denna biograf fullt i jämnhöjd med landets andra biografer från denna moderna tid". Arkitekten var Sten Wennerström. Den rymliga entrén var inte fokuserad på detaljer utan var ren i sin helhet.

I enlighet med tidens krav var entrén gjord av glas och rostfritt material, och tillät en fri inblick mot den fristående biljettkassan. Man kan fortsätta att i Norrköpings tidningar läsa: "På den norra väggen har ordnats

med ett antal viloplatser och damerna kan kontrollera att allt är på plats i de många speglarna, till och med kan man kontrollera hatten, då även taket är av glas.” Foajén hade ingen motsvarighet i staden. Mitt i den, hade man ordnat med ett blomsterarrangemang som var inspirerat av Karl Johans kaktuspark i staden. Salongen hade 680 sittplatser med gott om utrymme för benen.

City

1952 stod biografen City färdig, på Repslagaregatan 11. Detta blev en mindre biograf med 504 sittplatser. Femtitalets biografer byggde vidare på funktionalismen men blev lite mer ombonade såsom City var. Biografen lades ned 1989.

I mitten av 1950-talet, samtidigt med TV: ns inträde, var besökssiffrorna högre än någonsin i Sverige. Ett par år senare märkte biograferna av konkurrensen från TV. Men många biografägare hoppades nog att TV var en

fluga med nyhetens behag och att publiken skulle återkomma. Vid detta läge hade Norrköping tio biografer igång! Många av de mindre biograferna fick stänga, medan de större höll ut ända till 1980-talet. Då presenterade SF idén om multibiografen Filmstaden.

Ellika Kyndel.

Fotografier från Norrköpings Stadsmuseum.

City invigdes 1952 och låg på Repslagaregatan 11.
Fotograf: Anders Rydén.

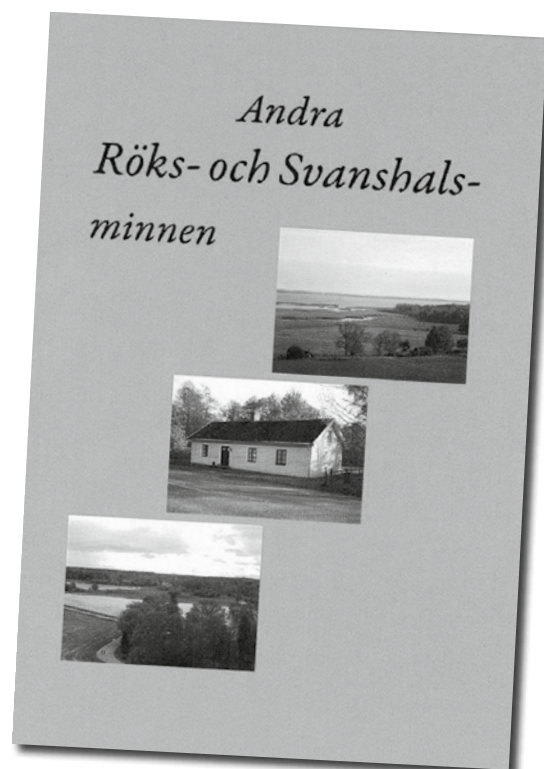

Andra Röks- och Svanshalsminnen

Denna hembygdsbok har satts samman av en grupp intresserade nuvarande och fd ortsbor från Svanshals och Rök. Tidigare har vi från respektive socken gett ut Svanshalsminnen (2005) och Röksminnen (2008) och därför kallar vi nu denna gemensamma bok **Andra Röks- och Svanshalsminnen**. Sammanställningen har tagit ca två år, och att samarbeta över sockengränsen på detta vis tror vi är ganska ovanligt.

Liksom i våra tidigare böcker har texterna skrivits av ett antal personer med förankring i bygden på olika sätt och innehållet spänner över ett brett tidsspann från flera generationer tillbaka fram till vår tid. Syftet med texterna är främst att dokumentera livet i bygden medan tid är, hur människor i våra socknar har levt förr och lever nu i dagens föränderliga samhälle. Vi i bokgruppen hoppas att du finner det intressant att läsa om vår bygd!

Bokgruppen, Rök-Svanshals Byalag

Dosmakaren i Vårdsberg

För 149 år sedan föddes en gosse i Tifts Bossgård utanför Linköping. Han fick namnet Frans Adolf Samuelsson och hade fem syskon.

Med tiden blev Frans Adolf en ung man och det var dags att tjäna riket. På Malmslätts kaserngård exerceerade han under 17 dagar och var därefter åter en fri man.

Olyckliga omständigheter skingrade Frans Adolfs hem och när han var 22 år, sökte han sig ut på bygderna runt Bjälbo och Mjölby i hopp om att tjäna dräng hos någon bonde. Frans Adolfs vurm för teknik och maskiner förde honom en tid till arbete som väderkvarnsmaskinist i Skänningetrakten.

Mångsysslare

Han hade också handlag för snickeri och vid Solla gård gjorde han dagsverken som gårdssnickare. 18 öre var timpenningen för arbete från klockan sju på morgonen till klockan sju på kvällen. Vid den här tiden bodde Frans Adolf i Ledberg och där tillverkade han en höghjuling av trä. Till slut lärde han sig att cykla på mackapären.

Frans Adolfs nästa projekt var att bygga en potatiskvarn. Med den drog han sedan omkring i bygden och erbjöd sig att riva potatis.

Frans Adolf skaffade familj och fem år efter sekelskiftet 1900 flyttade han till Vårdsberg. Där blev han torpare i Nytorp. Det var en hård tid. Dagsverken åt en storgård som Vårdsberg inskränkte Frans Adolfs frihet, men det hindrade honom inte från att bygga en egen tröskvandring.

Frikarl

Efter två år fick Frans Adolf nog. Han ville arbeta efter eget huvud och flyttade till Bygget som låg intill Linköpingsvägen mellan Björkåkla och Vårdsberg.

Där bestämde han sig för att bli hantverkare på heltid. Han var en flitig snusare och kom på idén att tillverka snusdosor. När det slaktades någonstans i bygden var Frans Adolf där och lade beslag på några överblivna horn som han använde till sina snusdosor. Det blev lättare att få tag på råmaterial när Linköpings slakthus byggdes. Frans Adolf konstruerade en dragkärra med stora hjul och begav sig till staden där han kunde köpa ett par säckar horn i veckan.

Med tiden blev det dags för flytt igen och Frans Adolf köpte en liten stuga i Odensberg som ligger ett par kilometer från Vårdsbergs kyrka.

Egen verkstad

På baksidan av stugan byggde han en verkstad med snedtak. Han tillverkade inte enbart snusdosor. I sin verkstad lagade han även gramfoner, reparerade cyk-

Tusenkonstnären Frans Adolf Samuelsson levde mellan 1864-1956. På bilden från 1947 syns han med sin trehjuliga cykel i Odensberg. Foto: Hjalmar Häger.

lar och byggde klockfodral. För att göra transporten av hornsäckarna från slakthuset lättare, byggde Frans Adolf en trehjulig cykel med en låda framtill.

Något år in på 1930-talet drabbades Frans Adolf av en stor sorg. Han blev änkeman. Ensamheten fick honom att söka efter en hushållerska. En dag stod en kvinna som hette Alma framför hans stuga. Hon fick tjänsten omedelbart. Men tiden gick och ytterligare två hushållerskor, Augusta och Frida, hann tjänstgöra hos Frans Adolf innan han kände att krafterna avtog.

Då plockade han ihop sina saker i ett knyte och gick till Vårdsbergs ålderdomshem. Där somnade han lugnt och stilla 92 år gammal.

Text: Fredrik Häger.

Källa: Vårdsbergsbor berättar 1991.

Frans Adolf tillverkade oftast sina dosor av horn. Snusdosan med öppet lock är emellertid tillverkad av masurbjörk. Foto: Fredrik Häger.

B

Posttidning

Avsändare:

Östergötlands Hembygdsförbund
Tellbovägen 14, 585 64 Lingham

